

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՔՈՒՄ ՇԱՀԱԳՈՐԾՎՈՂ
ԱՎՏՈՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԻ
ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿՆԵՐԸ

I. ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՈԼՈՐՏԸ

1. Սույն իրավական ակտը սահմանում է Հայաստանի Հանրապետության տարածքում շահագործվող (շրջանառության մեջ դրվող և շահագործման մեջ գտնվող) ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչներից արտանետվող բանաձ զազերում պարունակվող աղտոտող նյութերի արտանետումների սահմանային թույլատրելի մակարդակները (տրամերը)՝ ըստ ավտոտրանսպորտային միջոցների խմբերի, ենթախմբերի, էկոլոգիական դասի, օգտագործվող վառելիքի տեսակի, ավտոտրանսպորտային միջոցի թողարկման տարեթվի և բանաձ զազերի չեզոքացման համակարգի առկայության:

2. Սույն ակտի պահանջները տարածվում են Հայաստանի Հանրապետության տարածքում շրջանառության մեջ դրվող և շահագործման մեջ գտնվող մարդատար՝ $U(M)$, բեռնատար՝ N խմբերի ավտոտրանսպորտային միջոցների և $S(T)$ խմբի (դիզելային շարժիչով ինքնագնա գյուղատնտեսական, ճանապարհաշինարարական, արտադրական մեքենաներ), գյուղատնտեսական, արտադրական, անտառարտադրական և անտառտնտեսական դիզելային տրակտորների, սահմանափակ և անսահմանափակ օդափոխությամբ վայրերում շահագործվող այլ անիվավոր կամ թրթուրավոր տրանսպորտային միջոցների վրա:

II. ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

3. Սույն ակտում օգտագործվում են հետևյալ հասկացությունները՝

1) *ավտոտրանսպորտային միջոցներ՝* ավտոմոբիլային ճանապարհներով ուղևորներ և բեռներ փոխադրելու, ինչպես նաև տրանսպորտային աշխատանքներ կատարելու համար սարքավորված անիվավոր տրանսպորտային միջոցներ.

2) *ավտոտրանսպորտային միջոցների ենթախմբեր՝*

ա. Մ1 (M1)՝ ուղևորների փոխադրման համար նախատեսված թեթև մարդատար ավտոտրանսպորտային միջոցներ, որոնք, բացի վարորդի տեղից, ունեն ութից ոչ ավելի նստատեղ,

բ. Մ2 (M2)՝ ուղևորների փոխադրման համար նախատեսված ավտոտրանսպորտային միջոցներ (ներքին այրման շարժիչներով ավտոբուսներ), որոնք, բացի վարորդի տեղից, ունեն ութից ավելի նստատեղ, և որոնց առավելագույն զանգվածը չի գերազանցում 5 տ,

գ. Մ3 (M3)՝ ուղևորների փոխադրման համար նախատեսված ավտոտրանսպորտային միջոցներ (ներքին այրման շարժիչներով ավտոբուսներ), որոնք, բացի վարորդի տեղից, ունեն ութից ավելի նստատեղ, և որոնց առավելագույն զանգվածը գերազանցում է 5 տ,

դ. Ն1 (N1)՝ բեռների փոխադրման համար նախատեսված ավտոտրանսպորտային միջոցներ, որոնց առավելագույն զանգվածը չի գերազանցում 3,5 տ,

ե. Ն2 (N2)՝ բեռների փոխադրման համար նախատեսված, 3,5 տ-ից ավելի, բայց ոչ ավելի քան 12 տ առավելագույն զանգված ունեցող ավտոտրանսպորտային միջոցներ,

զ. Ն3 (N3)՝ բեռների փոխադրման համար նախատեսված, 12 տ-ից ավելի առավելագույն զանգված ունեցող ավտոտրանսպորտային միջոցներ,

է. S (T)՝ նոր թողարկված կամ հիմնովին վերանորոգված տրակտորներ և ինքնագնա գյուղատնտեսական դիզելային մեքենաներ, գյուղատնտեսական, արտադրական, անտառարտադրական և անտառտնտեսական դիզելային տրակտորներ, այդ թվում՝

որպես հիմք ծառայող ճանապարհաշինարարական մեքենաների և կոմունալ ու անտատնտեսության մեջ օգտագործվող այլ մեքենաների համար, դիզելային շարժիչով ինքնագնա գյուղատնտեսական մեքենաներ, սահմանափակ և անսահմանափակ օդափոխությամբ վայրերում շահագործվող մեքենաներ և տրակտորներ.

3) *շահագործման մեջ գտնվող ավտոտրանսպորտային միջոցներ*՝ սահմանված կարգով հաշվառված ավտոտրանսպորտային միջոցներ.

4) *շրջանառության մեջ դրվող ավտոտրանսպորտային միջոցներ*՝ նոր թողարկվող և շրջանառության մեջ դրվող ու Հայաստանի Հանրապետության մաքսային տարածք նուսր գործող ավտոտրանսպորտային միջոցներ.

5) *ավտոտրանսպորտային միջոցի ստավելագույն զանգված*՝ ավտոտրանսպորտային միջոցներ արտադրող կազմակերպության կողմից սահմանված տրանսպորտային միջոցի առավելագույն զանգվածը.

6) *շարժիչային վառելիք*՝ շարժիչի աշխատանքի համար անհրաժեշտ վառելիք, որի տեսակներն են՝ բենզինը, սեղմված բնական գազը (ՍԲԳ), հեղուկացված նավթային գազը (ՀՆԳ) և դիզելային վառելիքը.

7) *շարժիչի ծնկանն լիսեռի պարունան նումինալ հաճախություն*՝ շարժիչի պտույտների թիվը լրիվ ծանրաբեռնվածությամբ աշխատելու դեպքում (պտ/րոպ), որը սահմանված է ավտոտրանսպորտային միջոցներ արտադրող կազմակերպության կողմից.

8) *շարժիչի ծնկանն լիսեռի պարունան ստավելագույն հաճախություն (n_{ստավ})*՝ ծնկանն լիսեռի պտտման հաճախությունը պարապ ընթացքի ռեժիմում վառելիքի մատուցման ոտնակի մինչև վերջ սեղմման դեպքում (պտ/րոպ).

9) *շարժիչի ծնկանն լիսեռի պարունան նվազագույն հաճախություն (n_{նվազ})*՝ ծնկանն լիսեռի պտտման հաճախությունը պարապ ընթացքի ռեժիմում (վառելիքի մատուցման ոտնակը չսեղմելու դեպքում) (պտ/րոպ).

10) *առավելագույն ոլորող մոմենտը* շարժիչի ոլորող մոմենտի առավելագույն արժեքը՝ սահմանված ավտոտրանսպորտային միջոցներ արտադրող կազմակերպության կողմից (Ն.մ).

11) *վնասակար արտանետումներ*՝ շարժիչից արտանետվող բանաձև գազերում պարունակվող աղտոտող նյութեր, որոնք լինում են՝

ա. գազերի ձևով՝ ածխածնի օքսիդ (CO), ածխաջրածիններ (CmHn), ազոտի օքսիդներ (NOx, արտահայտված երկօքսիդի (n) հաշվարկով կամ համարժեք): Կախված վառելիքի տեսակից՝ ածխաջրածինների m և n գործակիցներն ընդունում են՝

CH_{1,85}՝ բենզինի համար (m =1, n =1,85)

CH_{1,86}՝ դիզելային վառելիքի համար (m =1, n =1,86)

CH_{2,525}՝ հեղուկացված նավթային գազի համար (m =1, n = 2,525)

CH₄՝ բնական գազի համար (m =1, n = 4),

բ. տեսանելի աղտոտող նյութերի ձևով՝ դիսպերս մասնիկներ, որոնք արտազատվում են սեղմումից առաջացած ինքնաբոսկումով աշխատող շարժիչների աշխատանքի հետևանքով.

12) *շարժիչի աշխատանքային ծավալ*՝ ներքին այրման շարժիչների համար՝ գլանների գումարային ծավալը.

13) *գազային շարժիչ*՝ հիմնական վառելիքի փոխարեն նաև հեղուկացված նավթային, կամ սեղմված բնական գազով աշխատելու համար նախատեսված սարքավորմամբ լրակազմված ներքին այրման շարժիչ.

14) *կայծային բոսկումով աշխատող շարժիչ*՝ բենզինով կամ գազով աշխատող հարկադիր բոսկման սկզբունքով աշխատող շարժիչ.

15) *դիզելային շարժիչ*՝ ճնշման հետևանքով բոսկման սկզբունքով աշխատող շարժիչ.

16) *հասարարված ռեժիմ* դիզելի աշխատանքի ռեժիմ, որի դեպքում շարժիչի ոլորող մոմենտի, հովացնող հեղուկի և յուղի ջերմաստիճանն ու ծնկանն լիսեռի պատման հաճախությունը չեն փոփոխվում:

17) *ազատ արագացման ռեժիմ* առանց արտաքին բեռնվածության, շարժիչի ծնկանն լիսեռի պտույտների հաճախության բարձրացումը նվազագույնից մինչև առավելագույնը՝ վառելիքի մատուցման կառավարման ոտնակի մինչև հենումը տեղափոխման դեպքում:

18) *ծխայնություն*՝ բանած գազերի որոշակի երկարություն ունեցող սյան կողմից լուսային հոսքի կլանման աստիճանը բնութագրող ցուցանիշ:

19) *ծխաչափ*՝ ավտոտրանսպորտային միջոցների բանած գազերում լույսի կլանման գործակիցը չափելու սարք:

20) *լույսի կլանման գործակից* (k , m^{-1})՝ ծխաչափով չափված ծխայնության արժեքն ըստ հիմնական սանդղակի՝ 0-ից մինչև անսահմանություն (∞) տիրույթում:

21) *լույսի թուլացման գործակից* (N , %)՝ ծխաչափով չափված ծխայնության արժեքն ըստ օժանդակ գծային սանդղակի՝ 0-ից մինչև 100% տիրույթում:

22) *ծխայնություն՝ ազատ արագացման ռեժիմում*՝ լույսի կլանման գործակցի (m^{-1}) առավելագույն արժեքը՝ չափված ազատ արագացման ռեժիմում:

23) *օդի ավելցուկի λ գործակից*՝ չափողականություն չունեցող մեծություն, որն իրենից ներկայացնում է շարժիչի գլանի մեջ մուտք գործող օդի զանգվածի հարաբերությունը գլան մուտք գործող վառելիքի լրիվ այրման համար տեսականորեն անհրաժեշտ օդի զանգվածին: Հաշվարկվում է բանած գազերի անալիզի արդյունքներով:

24) *Էկոլոգիական դաս*՝ դասակարգման կող, որը բնութագրում է ավտոտրանսպորտային միջոցները՝ կախված աղտոտող նյութերի արտանետումների մակարդակից:

25) *ՄԱԿի ԵՏՀ-ի կանոններ*՝ Միացյալ ազգերի կազմակերպության եվրոպական տնտեսական հանձնաժողովի միօրինակ կարգադրագրեր՝ տրված VIII բաժնում:

III. ԱՎՏՈՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԷԿՈԼՈԳԻԱԿԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳՈՒՄԸ

4. Շրջանառության մեջ դրվող ավտոտրանսպորտային միջոցները, համաձայն ՄԱԿի ԵՏՀ-ի կանոնների, բաժանված են 1-6 էկոլոգիական դասերի, ինչը համապատասխանում է եվրո-1-ից մինչև եվրո-6 դասերի պահանջներին: Էկոլոգիական յուրաքանչյուր դասը բնութագրվում է ՄԱԿի ԵՏՀ համապատասխան կանոններով սահմանված արտանետումների մակարդակներով կամ արտանետումների տեխնիկական նորմատիվներով՝ ելնելով ավտոտրանսպորտային միջոցների ենթախմբերից ու շարժիչի տեսակից, որոնք ներկայացված են N 1 աղյուսակում: Վնասակար արտանետումների սահմանային թույլատրելի մակարդակները սույն իրավական ակտով, կամ Միացյալ ազգերի կազմակերպության (այսուհետ՝ ՄԱԿ) եվրոպական տնտեսական հանձնաժողովի (այսուհետ՝ ԵՏՀ) կանոններով սահմանված աղտոտող նյութերի արտանետումների թույլատրելի սահմանային քանակական և որակական նորմեր են՝

1) սահմանված ՄԱԿի ԵՏՀ N 83 կանոններով (կախված օգտագործվող վառելիքի տեսակից)՝

ա. Ա (A) մակարդակ՝ էթիլացված բենզինով աշխատող ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչներից արտանետվող աղտոտող նյութերի համար սահմանվող սահմանափակումներ,

բ. Բ (B) մակարդակ՝ ոչ էթիլացված բենզինով, սեղմված բնական, կամ հեղուկացված նավթային գազով աշխատող ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչներից արտանետվող բանաձ գազերում աղտոտող նյութերի համար սահմանվող սահմանափակումներ,

գ. Յ (C) մակարդակ՝ դիզելային վառելիքով աշխատող ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչներից արտանետվող բանաձ գազերում աղտոտող նյութերի համար սահմանվող սահմանափակումներ,

դ. Գ(D) մակարդակ սեղմված բնական կամ հեղուկացված նավթային գազով աշխատող ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչներից արտանետվող բանաձև գազերում աղտոտող նյութերի համար սահմանվող սահմանափակումներ.

2) սահմանված ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49 կանոններով (կախված շարժիչի տեսակից)՝

ա. Ա (A) մակարդակ ճնշման հետևանքով բռնկման սկզբունքով (դիզելային), ինչպես նաև սեղմված բնական կամ հեղուկացված նավթային գազով աշխատող շարժիչներ ունեցող ավտոտրանսպորտային միջոցներին վերաբերող սահմանափակումների 1-ին մակարդակ՝ ընդունված 1992 թվականի հուլիսի 1-ին,

բ.(B) մակարդակ ճնշման հետևանքով բռնկման սկզբունքով (դիզելային), ինչպես նաև սեղմված բնական կամ հեղուկացված նավթային գազով աշխատող շարժիչներ ունեցող ավտոտրանսպորտային միջոցներին վերաբերող սահմանափակումների 2-րդ մակարդակ՝ ընդունված 1995 թվականի հոկտեմբերի 1-ին:

Աղյուսակ N 1

Ավտոտրանսպորտային միջոցների էկոլոգիական դասը	Ավտոտրանսպորտային միջոցների ենթախմբերը և շարժիչների տեսակները	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կանոնները և դրանցով սահմանված արտանետումների մակարդակները, կամ արտանետումների տեխնիկական նորմատիվները, գ/կՎ.տ.ժ
1	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն զանգվածով, բենզինային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-02 կանոններով սահմանված Ա(A) մակարդակ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-01 կանոններ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 85գ/կՎ.տ.ժ, C _m H _n ՝ 5 գ/կՎ.տ.ժ NO _x ՝ 17 գ/կՎ.տ.ժ (9-ոեժիմային փորձարկման ցիկլ)
2	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն զանգվածով, բենզինային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-02 կանոններով սահմանված Բ(B) և Ց(C) մակարդակներ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-02 կանոններով սահմանված Ա(A) մակարդակ (01.07.1992թ.)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 72գ/կՎ.տ.ժ, C _m H _n ՝ 4 գ/կՎ.տ.ժ NO _x ՝ 14 գ/կՎ.տ.ժ (9-ոեժիմային փորձարկման ցիկլ)

3	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն զանգվածով, կայծային բռնկումով շարժիչներով (բենզինային, գազային) և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-04 կանոններով սահմանված Բ(B), Ց(C) և Դ(D) մակարդակներ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-02 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ (01.10.1995թ.)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 55 գ/կՎտ.ժ, C _m H _n ՝ 2,4 գ/կՎտ.ժ NO _x ՝ 10,0 գ/կՎտ.ժ (ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N49-03 կանոններով փորձարկման ԵՍ /ESC/ ցիկլ)
4	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն զանգվածով, կայծային բռնկումով շարժիչներով (բենզինային, գազային) և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-05 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-04 կանոններով սահմանված Ա(A) մակարդակ (01.07.1992թ.)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ 2, Մ 3, Ն1, Ն2, Ն3՝ բարձր անցողականությամբ, դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 96-01 կանոններ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 20գ/կՎտ.ժ, C _m H _n ՝ 1,1 գ/կՎտ.ժ NO _x ՝ 7 գ/կՎտ.ժ (ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-03 կանոններով փորձարկման ԵՍ /ESC/ ցիկլ)
5	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն զանգվածով, կայծային բռնկումով շարժիչներով (բենզինային, գազային) և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-05 կանոններով սահմանված Բ(B) և Ց(C) մակարդակներ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-04 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ (01.10.1995թ.)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 4 գ/կՎտ.ժ, C _m H _n ՝ 0,55 գ/կՎտ.ժ NO _x ՝ 2 գ/կՎտ.ժ (ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-03 կանոններով փորձարկման ԵՍ /ESC/ ցիկլ)
6	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-04 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ (01.10.1995թ.) ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)

Արտանետումների մակարդակներն արտացոլում են արտանետումների առավելագույն թույլատրելի գանգվածը՝ ավտոտրանսպորտային միջոցների կողմից կատարված միավոր աշխատանքի հաշվարկով (գ/կՎ.տ.ժ):

IV. ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

5. Շրջանառության մեջ դրվող ավտոտրանսպորտային միջոցների և դրանց վրա տեղադրված ներքին այրման շարժիչների համար սահմանված են տեխնիկական պահանջներ՝ ըստ ավտոտրանսպորտային միջոցների ենթախմբերի և շարժիչի տեսակների, որոնք նշված են N 2 աղյուսակում:

Աղյուսակ N 2

Ավտոտրանսպորտային միջոցների էկոլոգիական դասը	Ավտոտրանսպորտային միջոցների ենթախմբերը և շարժիչի տեսակները	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ կանոններով նախատեսված արտանետումների տեխնիկական բնութագրերը
3	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն գանգվածով, կայծային բռնկումով շարժիչներով (բենզինային, գազային) և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-04 կանոններով սահմանված Բ(B), Ց(C) և Դ(D) մակարդակներ
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն գանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-02 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն գանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-03 կանոններով սահմանված CO՝55գ/կՎ.տ.ժ, C _m H _n ՝2,4գ/կՎ.տ.ժ, NO _x ՝10,0 գ/կՎ.տ.ժ
4	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն գանգվածով, կայծային բռնկումով շարժիչներով (բենզինային, գազային) և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-05 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն գանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-04 կանոններով սահմանված Ա(A) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)

	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 20գ/կվտ.ժ, C _m H _n ՝ 1,1 գ/կվտ.ժ, NO _x ՝ 7 գ/կվտ.ժ (ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-03 կանոններով փորձարկման ԵՍՏ /ESC/ ցիկլ)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ բարձր անցողականությամբ, դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 96-01 կանոնների 1-ին և 2-րդ լրացումներ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)
5	Մ1, Ն1՝ 3,5 տ-ից ոչ ավելի առավելագույն զանգվածով, կայծային բոնկումով շարժիչներով (բենզինային, գազային) և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 83-05 (1-3 ուղղումներով և 1-5 լրացումներով) կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-04 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)
	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ բենզինային շարժիչներով	CO՝ 4 գ/կվտ.ժ, C _m H _n ՝ 0,55 գ/կվտ.ժ, NO _x ՝ 2 գ/կվտ.ժ (ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-03 կանոններով փորձարկման ԵՍՏ /ESC/ ցիկլ)
6	Մ1՝ 3,5 տ-ից ավելի առավելագույն զանգվածով, Մ2, Մ3, Ն1, Ն2, Ն3՝ գազային և դիզելային շարժիչներով	ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 49-04 կանոններով սահմանված Բ(B) մակարդակ ՄԱԿ-ի ԵՏՀ N 24-03 կանոնների 1-ին լրացում (միայն դիզելային շարժիչների համար)

V. ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ԱՎՏՈՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՅԻՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ԲԱՆԱԾ ԳԱԶԵՐՈՒՄ ՊԱՐՈՒՆԱԿՎՈՂ ՎՆԱՍԱԿԱՐ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԱՐՏԱՆԵՏՈՒՄՆԵՐԻ ՆՈՐՄԵՐԸ

6. Բենզինային շարժիչներով Մ և Ն խմբերի բոլոր ենթախմբերի ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձ գազերում (ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչների համակարգից արտանետվող, դեպի մթնոլորտ արտազատվող գազեր) պարունակվող ածխածնի օքսիդի և ածխաջրածինների նորմերը սահմանվում են ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչների պարապ ընթացքի 2 ռեժիմների՝ ծնկան և լիստի պտտման նվազագույն հաճախության ($n_{սվազ}$) և առավելագույն հաճախության ($n_{բարձ.}=0,8n_{տմ}$) համար: Ծնկան և լիստի

պտտման հաճախությունը պարապ ընթացքի դեպքում $n_{վազ}$ և $n_{բարձ}$ սահմանվում են ավտոտրանսպորտային միջոցն արտադրող կազմակերպության կողմից: Եթե ավտոտրանսպորտային միջոցն արտադրող կազմակերպության կողմից սահմանված տվյալները բացակայում են, ապա՝

1) $n_{վազ}$ -ի արժեքը չպետք է գերազանցի 1100 պտ/րոպ՝ Մ1, Ն1 ենթախմբերի համար, 900 պտ/րոպ՝ մյուս բոլոր ենթախմբերի համար.

2) $n_{բարձ}$ -ի արժեքը պետք է լինի՝ 2500–3500պտ/րոպ՝ չեզոքացուցման համակարգ չունեցող Մ1, Ն1 ենթախմբերի համար, 2000–3500 պտ/րոպ՝ չեզոքացման համակարգ ունեցող Մ1, Ն1 ենթախմբերի համար, 2000–2800 պտ/րոպ՝ մյուս բոլոր ենթախմբերի համար:

7. Տվյալ ավտոտրանսպորտային միջոցն արտադրող կազմակերպության կողմից ավտոտրանսպորտային միջոցի շահագործման փաստաթղթերում սահմանվում են նաև ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների սահմանային թույլատրելի նորմերը բանաձև գազերում և եռաբաղադրիչ չեզոքացման համակարգ ունեցող միջոցների համար՝ օդի ավելցուկի λ գործակցի արժեքների թույլատրելի տիրույթը: Եթե շահագործման փաստաթղթերում օդի ավելցուկի λ գործակցի վերաբերյալ տվյալները բացակայում են, ապա λ գործակիցը պետք է լինի՝ 0,97-ից մինչև 1,03:

8. Բենզինային շարժիչներով ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերում ածխածնի օքսիդի և ածխաջրածինների պարունակությունները, ըստ շարժիչի ծնկաձև լիսեռի պտտման հաճախության, պետք է լինեն արտադրող կազմակերպության կողմից սահմանված նորմերի սահմաններում, բայց ոչ ավելի, քան N 3 աղյուսակում ներկայացված նորմերը:

Աղյուսակ N 3

Ավտոտրանսպորտային միջոցների ենթախմբերը	Շարժիչի ծնկաձև լիսեռի պտտման հաճախությունը	Ածխածնի օքսիդի ծավալային բաժինը (%)	Ածխաջրածինների ծավալային բաժինը (մլ/լ ⁻¹)
Մ1, Մ2, Մ3, Ն1, Ն 2, Ն3՝ արտադրված մինչև 1986 թ. հոկտեմբերի 10-ը	$n_{վազ}$	4,5	-

Մ1 և Ն1՝ չեզոքացման համակարգ չունեցող	ն _{սվազ}	3,5	1200
	ն _{բարձ}	2,0	600
Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ չեզոքացման համակարգ չունեցող	ն _{սվազ}	3,5	2500
	ն _{բարձ}	2,0	100
Մ1 և Ն1՝ երկբաղադրիչ չեզոքացման համակարգ ունեցող	ն _{սվազ}	1,0	400
	ն _{բարձ}	0,6	200
Մ2, Մ3, Ն 2, Ն3 երկբաղադրիչ չեզոքացման համակարգ ունեցող	ն _{սվազ}	1,0	600
	ն _{բարձ}	0,6	300
Մ1 և Ն1՝ եռաբաղադրիչ չեզոքացման համակարգ ունեցող	ն _{սվազ}	0,5	100
	ն _{բարձ}	0,3	100
Մ2, Մ3, Ն2, Ն3՝ եռաբաղադրիչ չեզոքացման համակարգ ունեցող	ն _{սվազ}	0,5	200
	ն _{բարձ}	0,3	200

9. Բանաձ գազերի չեզոքացման համակարգը շարժիչի տարբեր ռեժիմներում աշխատելու ընթացքում առաջացած բանաձ գազերում պարունակվող աղտոտող նյութերի արտանետումների նվազեցումն ապահովող սարքավորումների ամբողջություն է, որը ներառում է կատալիտիկ չեզոքացուցիչ և դրա հետ գործնականորեն կապված տվիչներ ու կառավարման համակարգեր: Չեզոքացման համակարգերը լինում են՝

1) երկբաղադրիչ՝ հիմնականում ածխածնի օքսիդի և ածխաջրածինների արտանետումների նվազեցումն ապահովող չեզոքացման համակարգ.

2) եռաբաղադրիչ՝ ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների և ազոտի օքսիդների արտանետումների նվազեցումն ապահովող հետադարձ կապով (ըստ օդի ավելցուկի λ գործակցի) չեզոքացման համակարգ:

10. Մինչև 3000 կմ վազք ունեցող ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձ գազերում պարունակվող ածխածնի օքսիդի և ածխաջրածինների նորմատիվները սահմանվում են արտադրող կազմակերպության տեխնոլոգիական նորմերում:

11. Գազային շարժիչներով աշխատող Մ և Ն խմբերի բոլոր ենթախմբերի ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձ գազերում ածխածնի օքսիդի և ածխաջրածինների պարունակությունները՝ ըստ վառելիքի տեսակի և շարժիչի աշխատանքային ծավալի, չպետք է գերազանցեն N 4 աղյուսակում սահմանված նորմերը:

Աղյուսակ N 4

Շարժիչի ծնկան լիսեռի պտտման հաճախությունը	Ածխածնի օքսիդի ծավալային բաժինը (%)		Ածխաջրածինների ծավալային բաժինը (մլն ⁻¹)				Ածխածնի օքսիդի ծավալային բաժինը (%)		Ածխաջրածինների ծավալային բաժինը (մլն ⁻¹)			
	ՀՆԳ	ՍԲԳ	շարժիչի աշխատանքային ծավալը, դմ ³				ՀՆԳ	ՍԲԳ	շարժիչի աշխատանքային ծավալը, դմ ³			
			մինչև 3 ներառյալ		3-ից բարձր				մինչև 3 ներառյալ		3-ից բարձր	
			ՀՆԳ	ՍԲԳ	ՀՆԳ	ՍԲԳ			ՀՆԳ	ՍԲԳ	ՀՆԳ	ՍԲԳ
մինչև 2000 թ. հուլիսի 1-ը թողարկված ավտոտրանսպորտային միջոցների համար						2000 թ. հուլիսի 1-ից հետո թողարկված ավտոտրանսպորտային միջոցների համար						
n _{սվազ}	3,0	3,0	1000	800	2200	2000	3,0	2,0	1000	700	2200	1800
n _{բարձ}	2,0	2,0	600	500	900	850	2,0	1,5	600	400	900	750

12. Ծնկան լիսեռի պտտման հաճախությունը պարապ ընթացքի դեպքում n_{սվազ} և n_{բարձ} սահմանված են լինում ավտոտրանսպորտային միջոցի շահագործման հրահանգում: Եթե դրանք սահմանված չեն, ապա ստուգումների ժամանակ ընդունում են՝

$$n_{սվազ} = (800 \pm 50) \text{ պտ/րոպ}, n_{բարձ} = (3000 \pm 10) \text{ պտ/րոպ}$$

13. NN 3 և 4 աղյուսակներով սահմանված ծավալային տոկոսներով արտահայտված նորմերը կշռային միավորով արտահայտելու համար և հակառակը, վերահաշվարկը կատարվում է 1-4-րդ բանաձևերով.

$$1 \text{ մլն}^{-1} = 0,0001 \text{ ծավալային բաժին } (\%) \quad (1)$$

$$1 \text{ ծավալային բաժին } (\%) = 10000 \text{ մլն}^{-1} \quad (2)$$

$$1 \text{ ծավալային բաժին } (\%) = \frac{MP}{0,006236T}, \text{ մգ/մ}^3 \quad (3)$$

$$1 \text{ մլն}^{-1} = \frac{MP}{62,36T}, \text{ մգ/մ}^3 \quad (4)$$

որտեղ՝

M՝ տվյալ նյութի մոլեկուլային կշիռն է

P՝ մթնոլորտային ճնշումն է (մմ սնդիկի սյուն)

T՝ բացարձակ ջերմաստիճանն է ⁰Կ:

14. Դիզելային շարժիչներով Մ և Ն խմբերի ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերում ազոտի օքսիդների, ածխածնի օքսիդի և աշխաջրածինների պարունակությունները չպետք է գերազանցեն N5 աղյուսակում նշված նորմերը:

Աղյուսակ N 5

Ազոտի օքսիդներ գ/Կվտ. ժ	Ածխածնի օքսիդ գ/Կվտ. ժ	Ածխաջրածիններ գ/Կվտ. ժ
9,0	4,9	1,23

15. Ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների և ազոտի օքսիդների արտանետումները՝ արտահայտված զանգվածով (գ/ժ), հաշվարկվում են 5-7 –րդ բանաձևերով՝

$$G_{CO} = 0,000966 W_{CO} F_{CO} (G_T + G_B) \quad (5)$$

$$G_{CH} = 0,000478 W_{CH} (G_T + G_B) \quad (6)$$

$$G_{NOx} = 0,001587 W_{NOx} F_{NOx} (G_T + G_B) \quad (7)$$

որտեղ՝

G_{CO} , G_{CH} , G_{NOx} ՝ համապատասխանաբար ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների և ազոտի օքսիդների արտանետումներն են՝ արտահայտված զանգվածով (գ/ժ)

W_{CO} , W_{CH} , W_{NOx} ՝ համապատասխանաբար ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների, ազոտի օքսիդների կոնցենտրացիաներն են (մլն⁻¹)

G_T ՝ դիզելային վառելիքի ծախսն է՝ կգ/ժ

G_B ՝ դիզելի գլանների մեջ մտնող օդի ծախսն է՝ կգ/ժ

F_{CO} , F_{NOx} ՝ խոնավության ուղղման գործակիցներն են՝ համապատասխանաբար ածխածնի օքսիդի և ազոտի օքսիդների համար, հաշվարկված 8 և 9-րդ բանաձևերով.

$$F_{CO} = 1 - 1,85 \frac{G_T}{G_B} \quad (8)$$

$$F_{NOx} = \left[1 + \left(\frac{0,044G_T}{G_B} - 0,0038 \right) \cdot (7d - 75) + \left(0,0053 - \frac{0,116G_T}{G_B} \right) \cdot 1,8 \cdot (T_{2P2} - 302) \right]^{-1}$$

(9)

որտեղ՝

d ՝ ջրային գոլորշիների պարունակությունն է օդի ծավալը չափող սարքավորման մուտքում, գ/կգ, հաշվարկված 10-րդ բանաձևով

T_{2P2} ՝ շրջակա օդի ջերմաստիճանն է, $^{\circ}\text{C}$

$$d = \frac{6,21\varphi_{2P2} P_S}{B_{2P2} - 0,01\varphi_{2P2} P_S} \quad (10)$$

որտեղ՝

φ_{2P2} ՝ շրջակա օդի հարաբերական խոնավությունն է, %

P_S ՝ ջրային հագեցած գոլորշու մասնակի ճնշումն է օդի տվյալ ջերմաստիճանում, կՊա

B_{2P2} ՝ մթնոլորտային ճնշումն է, կՊա:

16. Ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների և ազոտի օքսիդների տեսակարար արտանետումները համապատասխանաբար՝ g_{CO} , g_{CH_4} , g_{NOx} (գ/կՎ.տ.ժ) հաշվարկվում են NN 11-13 բանաձևերով.

$$g_{CO} = \frac{\sum_1^{13} (G_{CO} K_B)}{\sum_1^{13} (N_e K_B)} \quad (11)$$

$$g_{CH} = \frac{\sum_1^{13} (G_{CH} K_B)}{\sum_1^{13} (N_e K_B)} \quad (12)$$

$$g_{NO_x} = \frac{\sum_1^{13} (G_{NO_x} K_B)}{\sum_1^{13} (N_e K_B)} \quad (13)$$

որտեղ՝

K_B ՝ դիզելային շարժիչի ռեժիմների կշռային գործակիցն է

N_e ՝ արտանետումների որոշման համար դիզելային շարժիչի հզորությունն է՝ N 6 աղյուսակով սահմանված ռեժիմների համապատասխան (կՎտ.ժ):

17. Արտանետումները որոշվում են N 6 աղյուսակում ներկայացված 13 ռեժիմների դեպքում:

Աղյուսակ N 6

Ռեժիմի համարը	Դիզելային շարժիչի ծակաձև լիսեռի պտտման հաճախությունը	Արագության տվյալ ռեժիմում վառելիքի լրիվ մատակարարման դեպքում ոլորման մոմենտը (%)	Ռեժիմի կշռային գործակիցը (K_B)
1.	Նվազագույն հաստատուն	0	0,0833
2.	Ոլորման առավելագույն մոմենտին համապատասխանող	10	0,0800
3.	Ոլորման առավելագույն մոմենտին համապատասխանող	25	0,0800
4.	Ոլորման առավելագույն մոմենտին համապատասխանող	50	0,0800
5.	Ոլորման առավելագույն մոմենտին համապատասխանող	75	0,0800
6.	Ոլորման առավելագույն մոմենտին համապատասխանող	100	0,2501
7.	Նվազագույն հաստատուն	0	0,0833
8.	Նոմինալ	100	0,1000
9.	Նոմինալ	75	0,0200
10.	Նոմինալ	50	0,0200
11.	Նոմինալ	25	0,0200
12.	Նոմինալ	10	0,0200
13.	Նվազագույն հաստատուն	0	0,0833

18. Դիզելային շարժիչներով ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերի ծխայնության նորմերը սահմանվում են բոլոր ենթախմբերի համար, ազատ արագացման ռեժիմում կախված բանաձև գազերի պայմանական ծախսից: Բանաձև գազերի պայմանական ծախսը՝ $G_{p.q.}$, հաշվարկվում է 14-15-րդ բանաձևերով՝

$$G_{p.q.} = \frac{V_h \cdot n}{60}, \text{ երկտակտանի դիզելների համար (14)}$$

$$G_{p.q.} = \frac{V_h \cdot n}{120}, \text{ չորստակտանի դիզելների համար (15)}$$

որտեղ՝

V_h ՝ դիզելային շարժիչի գլանների աշխատանքային ծավալն է (դմ³)

n ՝ ծնկաձև լիսեռի պտտման հաճախությունն է (պտ/րոպ):

19. Դիզելային շարժիչներով ավտոտրանսպորտային միջոցների ծխայնության նորմերը չպետք է գերազանցեն N7 աղյուսակում սահմանված նորմերը՝

Աղյուսակ N 7

Բանաձև գազերի պայմանական ծախսը (դմ ³ /վ)	Ծխայնության սահմանային թույլատրելի նորմը (լույսի կլանման գործակիցը), ոչ ավելի (մ ⁻¹)	Բանաձև գազերի պայմանական ծախսը (դմ ³ /վ)	Ծխայնության սահմանային թույլատրելի նորմը (լույսի կլանման գործակիցը), ոչ ավելի (մ ⁻¹)
42 և դրանից պակաս	2,260	125	1,345
45	2,190	130	1,320
50	2,080	135	1,300
55	1,985	140	1,270
60	1,900	145	1,250
65	1,840	150	1,225
70	1,775	155	1,205
75	1,720	160	1,190
80	1,665	165	1,170
85	1,620	170	1,155
90	1,575	175	1,140
95	1,535	180	1,125
100	1,495	185	1,110
105	1,465	190	1,095

110	1,425	195	1,080
115	1,395	200 և ավելի	1,065
120	1,370		

20. Սույն կետի N 7 աղյուսակով սահմանված ծխայնության միջանկյալ նորմերը որոշվում են գծային միջարկման (ինտերպոլյացիայի) սկզբունքով: Օրինակ՝ եթե բանաձևի պայմանական ծախսը կազմում է $52,5 \text{ դմ}^3/\text{վ} \cdot \frac{50+55}{2}$, ապա ծխայնության սահմանային թույլատրելի նորմը, հաշվարկված միջարկման սկզբունքով, կլինի՝ $\frac{2,08+1,985}{2} = 2,0325 \text{ մ}^1$:

21. Ազատ արագացման ռեժիմում լույսի կլանման գործակցի սահմանային թույլատրելի արժեքը (մ^1) փորձավարում (թողարկող կազմակերպության կողմից սահմանված վազքի չափը շահագործման սկզբնական շրջանի համար, որի ընթացքում ներկայացվում են շահագործման հրահանգում նշված հատուկ պահանջներ) անցած ավտոտրանսպորտային միջոցների համար սահմանվում է շահագործման հրահանգում:

22. Փորձավարում չանցած ավտոտրանսպորտային միջոցների ծխայնությունը չպետք է գերազանցի լույսի կլանման գործակցի սահմանված արժեքն ավելի, քան $0,5 \text{ մ}^1$ -ով:

23. Եթե շահագործման հրահանգում ծխայնության նորմը նշված չէ, ապա ազատ արագացման ռեժիմում այն չպետք է գերազանցի՝ $2,5 \text{ մ}^1$ -ը՝ առանց ներմղման աշխատող շարժիչներով ավտոտրանսպորտային միջոցների համար, $3,0 \text{ մ}^1$ -ը՝ ներմղումով աշխատող շարժիչներով ավտոտրանսպորտային միջոցների համար:

24. Ավտոտրանսպորտային միջոցների շարժիչների սնուցման համար օգտագործվող վառելիքի տեսակներին ներկայացվող պահանջները սահմանված են Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2004 թվականի նոյեմբերի 11-ի N 1592 –Ն որոշմամբ:

25. Լույսի կլանման գործակցի (k) և լույսի թուլացման գործակցի (N) փոխհարաբերությունը բնութագրվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$k = -\frac{1}{L} \log_e \left(1 - \frac{N}{100}\right) \quad \text{կամ} \quad k = -\frac{1}{L} \ln \left(1 - \frac{N}{100}\right) \quad (16)$$

որտեղ՝

N՝ լույսի թուլացման գործակիցն է, %

k՝ լույսի կլանման գործակիցն է, մ⁻¹

L՝ ծխաչափի արդյունարար բազան է, մ

<<Ծխաչափի արդյունարար բազան>> ծխաչափի աշխատանքային խողովակի մեջ լցված բանած գազերի միջով անցնող լույսի ճառագայթների հետագծի երկարությունն է, որը նշված է լինում ծխաչափի վրա:

26. Լույսի կլանման գործակցի (k, մ⁻¹) վերահաշվարկը լույսի թուլացման գործակցի (N,%)

(0.43մ արդյունարար բազա ունեցող ծխաչափի համար) ներկայացված է N 8 աղյուսակում

Աղյուսակ N 8

k ,մ ⁻¹	0,0	0,1	0,2	0,3	0,4	0,5	0,55	0,6	0,65
N,%	0,0	4	8	11	15	20	21	23	24
k ,մ ⁻¹	0,7	0,75	0,8	0,85	0,9	0,95	1,0	1,05	1,1
N,%	26	28	29	31	32	34	35	36	38
k ,մ ⁻¹	1,15	1,2	1,25	1,3	1,35	1,4	1,45	1,5	1,55
N,%	39	40	42	43	44	45	46	47	49
k ,մ ⁻¹	1,6	1,65	1,7	1,75	1,8	1,85	1,9	1,95	2,0
N,%	50	51	52	53	54	55	56	57	58
k ,մ ⁻¹	2,05	2,1	2,15	2,2	2,25	2,3	2,35	2,4	2,45
N,%	59	59,5	60	61	62	63	64	64,4	65
k ,մ ⁻¹	2,5	2,55	2,6	2,65	2,7	2,75	2,8	2,85	2,9
N,%	66	67	67,3	68	69	69,3	70	71	71.3
k ,մ ⁻¹	3,0	3,05	3,1	3,15	3,2	3,25	3,3	3,35	3,4
N,%	72,5	73	73,6	72	75	75,3	76	76,3	77
k ,մ ⁻¹	3,45	3,5	3,55	3,6	3,65	3,7	3,75	3,8	3,85
N,%	77,3	78	78,3	79	79,2	80	80,1	80,5	81
k ,մ ⁻¹	3,9	3,95	4,0	4,05	4,1	4,15	4,2	4,25	∞
N,%	81,3	81,7	82	82,5	83	83,3	83,7	84	100

27. Տ խմբի տրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերում ազոտի օքսիդների, ածխածնի օքսիդի և աշխաջրածինների պարունակությունները չպետք է գերազանցեն NN 9 և 10 աղյուսակներով ներկայացված նորմերը:

1) ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների և ազոտի օքսիդների սահմանային թույլատրելի նորմերը նոր թողարկված և վերանորոգված դիզելային շարժիչներով միջոցների բանաձև գազերում անսահմանափակ օդափոխությամբ վայրեր՝ դաշտեր, մարգագետիններ, այգիներ, բնակավայրերի տարածքներ և այլն, սահմանափակ օդափոխությամբ վայրեր՝ փակ կամ կիսափակ վայրեր:

Աղյուսակ N 9

Աղտոտող նյութի անվանումը	Տեսակարար արտանետումներն ըստ օդափոխության վայրերի (գ/Կվտ.ժ)	
	անսահմանափակ	սահմանափակ
Ածխածնի օքսիդ	10,0	4,0
Ածխաջրածիններ	3,0	1,5
Ազոտի օքսիդներ	18,0	9,0

2) ածխածնի օքսիդի, ածխաջրածինների և ազոտի օքսիդների սահմանային թույլատրելի նորմերը շահագործման մեջ գտնվող դիզելային շարժիչներով միջոցների բանաձև գազերում

Աղյուսակ N 10

Աղտոտող նյութի անվանումը	Տեսակարար արտանետումներն ըստ օդափոխության վայրերի (գ/Կվտ.ժ)	
	անսահմանափակ	սահմանափակ
Ածխածնի օքսիդ	14,0	5,6
Ածխաջրածիններ	4,5	2,2
Ազոտի օքսիդներ	18,0	9,0

28. Տ խմբի տրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերի ծխայնության նորմերը սահմանվում են՝ կախված օդի պայմանական ծախսից՝ Q, հաշվարկված 17-18-րդ բանաձևերով և օդափոխության տեսակից.

$$Q = \frac{V_h \cdot n}{120}, \text{ չորստակտանի դիզելների համար, (17)}$$

$$Q = \frac{V_h \cdot n}{60}, \text{ երկտակտանի դիզելների համար, (18)}$$

որտեղ՝

V_h ՝ դիզելային շարժիչի գլանների աշխատանքային ծավալն է, դմ³

n՝ ծնկաձև լիսեռի պտտման հաճախությունն է, պտ/րոպ:

29. Տ խմբի տրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերի ծխայնության նորմերը,

կախված օդի պայմանական ծախսից և օդափոխության տեսակից, չպետք է գերազանցեն N 11

աղյուսակում սահմանված նորմերը:

Աղյուսակ N 11

Օդի պայմանական ծախսը (դմ ³ /վ)	Ծխայնության սահմանային թույլատրելի նորմը (լույսի կլանման գործակիցը՝ k), ոչ ավելի , մ ⁻¹ (N, %)		Օդի պայմանական ծախսը (դմ ³ /վ)	Ծխայնության սահմանային թույլատրելի նորմը (լույսի կլանման գործակիցը՝ k), ոչ ավելի , մ ⁻¹ (N, %)	
	անսահմանափակ	սահմանափակ		անսահմանափակ	սահմանափակ
42 և դրանից պակաս	2,260(62,2)	1,760 (53,1)	125	1,345 (43,9)	0,845 (30,5)
45	2,190 (61,0)	1,690 (51,6)	130	1,320 (43,3)	0,820 (29,7)
50	2,080 (59,1)	1,580 (49,3)	135	1,300 (42,8)	0,800 (29,1)
55	1,985 (57,4)	1,485 (47,2)	140	1,270 (42,1)	0,770 (28,2)
60	1,900 (55,8)	1,400 (45,2)	145	1,250 (41,6)	0,750 (27,6)
65	1,840 (54,7)	1,340 (43,8)	150	1,225 (40,9)	0,725 (26,8)
70	1,775 (53,4)	1,275 (42,2)	155	1,205 (40,4)	0,705 (26,2)
75	1,720 (52,3)	1,220 (40,8)	160	1,190 (40,1)	0,690 (25,7)
80	1,665 (51,1)	1,165 (39,4)	165	1,170 (39,5)	0,670 (25,0)
85	1,620 (50,2)	1,120 (38,2)	170	1,155 (39,1)	0,655 (24,5)
90	1,575 (49,2)	1,075 (37,0)	175	1,140 (38,7)	0,640 (24,1)
95	1,535 (48,3)	1,035 (35,9)	180	1,125 (38,4)	0,625 (23,6)
100	1,495 (47,4)	0,995 (34,8)	185	1,110 (38,0)	0,610 (23,1)
105	1,465 (46,7)	0,965 (33,8)	190	1,095 (37,6)	0,595 (22,6)
110	1,425 (45,8)	0,925 (32,8)	195	1,080 (37,1)	0,580 (22,1)
115	1,395 (45,1)	0,895 (31,9)	200 և ավելի	1,065 (36,7)	0,565 (21,6)
120	1,370 (44,5)	0,870 (31,2)			

30. Սույն կետի N 11 աղյուսակով սահմանված ծխայնության սահմանային թույլատրելի միջանկյալ նորմերը որոշվում են գծային միջարկման սկզբունքով:

VI. ՉԱՓՈՒՄՆԵՐԻ ՄԻԱՄՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒՄԸ

31. Ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերում պարունակվող աղտոտող նյութերի չափումների միասնականության ապահովումը պետք է իրականացվի Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

VII. ՊԵՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆԸ

32. Ավտոտրանսպորտային միջոցների բանաձև գազերում պարունակվող վնասակար նյութերի սահմանային թույլատրելի նորմերի պահպանման նկատմամբ պետական վերահսկողությունն իրականացվում է Հայաստանի Հանրապետության օրենքով սահմանված կարգով:

VIII. ՄԱԿԻ ԵՏՀ-Ի ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

33. ՄԱԿԻ ԵՏՀ-ի կանոններ N 24 (24-03՝ 1-ին լրացում միայն դիզելների համար).

Միօրինակ կարգադրագրեր, որոնք վերաբերում են՝

1) սեղմումային բոցավառումով շարժիչների պաշտոնապես հայտարարագրմանը՝ արտանետվող աղտոտող նյութերի արտանետումների մասով.

2) ավտոտրանսպորտային միջոցների պաշտոնապես հայտարարագրմանը՝ սեղմումային բոցավառումով շարժիչների տեղադրման մասով.

3) սեղմումային բոցավառումով շարժիչներով ավտոտրանսպորտային միջոցների պաշտոնապես հայտարարագրմանը՝ տեսանելի աղտոտող նյութերի արտանետումների մասով.

4) սեղմումային բոցավառումով շարժիչների հզորության չափմանը:

34. ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի կանոններ N 49 (49-01,49-02, 49-03, 49-04).

Միօրինակ կարգադրագրեր՝ որոնք վերաբերում են պաշտոնապես հայտարարագրված սեղմումային բոցավառումով շարժիչներին, բնական գազով աշխատող շարժիչներին, հեղուկացված նավթային գազով (ՀՆԳ) աշխատող շարժիչներին, հարկադրական վառումով շարժիչներին, ինչպես նաև սեղմումային բոցավառումով (դիզելային), բնական գազով և հարկադրական վառումով հեղուկացված նավթային գազով աշխատող շարժիչներ ունեցող միջոցներին, դրանցից արտագատված աղտոտող նյութերի մասով:

35. ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի կանոններ N 83 (83-02, 83-03, 83-04, 83-05 (1-3-րդ ուղղումներ և 1-5-րդ լրացումներ)).

Միօրինակ կարգադրագրեր, որոնք վերաբերում են պաշտոնապես հայտարարագրված տրանսպորտային միջոցների շարժիչներին՝ աղտոտող նյութերի արտանետումների մասով, կախված դրանց համար անհրաժեշտ վառելիքի տեսակից:

36. ՄԱԿ-ի ԵՏՀ-ի կանոններ N 96 (96-01՝ 1-2-րդ լրացումներ).

Միօրինակ կարգադրագրեր, որոնք վերաբերում են պաշտոնապես հայտարարագրված գյուղատնտեսական տեխնիկայի և ամենագնաց տեխնիկայի վրա տեղադրված սեղմումային բոցավառումով շարժիչներին՝ դրանցից արտանետվող աղտոտող նյութերի մասով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ԱՇԽԱՏԱԿԱԶՄԻ
ՂԵԿԱՎԱՐ

Վ. ՍՏԵՓԱՆՅԱՆ